

ESTUDI DE L'ANTIDOTARI DE GUY DE CHAULIACH

M. Montserrat DUCH i TORNER

Guy de Cauliach (1) acabà la seva obra de cirurgia a Avinyó l'any 1363. Va ser molt utilitzada a Catalunya durant els segles XIV i XV. Traduïda del llatí al català (2), i revisada per Bernat de Casaldòvol i Jeroni Mas Novell(3) a finals del XV, fou impresa a Barcelona per Pere Miquel l'any 1492 amb el nom de «Inventari o Collectori de Cirurgia» (4).

Aquesta obra ha estat estudiada per diversos autors(5), però mai des del punt de vista del medicament. Per tant, hem cregut que seria interessant dur a terme un estudi d'aquest tipus.

Està dividida en set llibres, i l'últim, el setè, és un Antidotari(6) . El present treball se centra sobre aquest darrer llibre.

No té l'estructura d'altres Antidotaris que estan organitzats per l'ordre alfabètic, com el de Nicolau o per grups de preparats com el de Mesué. Aquí, l'autor agrupa les medicines pel seu efecte sobre els diversos mals que descriu.

El divideix en dues parts: la primera tracta "dels comuns adiutoris" o "medicaments universals" i la segona de determinats "medicaments en particular", apropiats per curar diversos membres del cos humà. Ambdues parts consten de vuit capítols.

Comença amb una introducció justificatòria d'aquesta part de l'obra. Diu que s'hi troben tots els medicaments necessaris per al cirurgia i que s'han ampliat alguns conceptes: «E aquell qui daçò no serà content, ans molts ne volrà haver, deman e prengua lo Totum Continens, e en lo Antidotari del gran Adzaravi en lo qual mill millia ajudas dels antichs trobarà aiustades».

Continua dient: «Les coses no savies e les encantacions e grosseries poch les he acceptades, de les quals en la "Gilbertina"(7) e en lo "Thesaurus pauperum"(8) és molta copia atrobada». I per si algú creu que l'obra és pesada comenta:

«E no desplagui a algú les reiteracions, car les coses útils aprofiten moltes vegades repetides, e ab aço les coses doblades se poden corregir e smenar».

A la primera part el capítol I tracta sobre la manera de fer sagnies i el III sobre cauteris i les seves formes. Tan sols el II, IV, V, VI i VII parlen de medicines.

El capítol VIII i últim d'aquesta primera part tracta «Dels graus a medicines cirurgicals». L'autor estudia 257 simples, ordenats per les lletres de l'alfabet, i dels quals ens diu quina qualitat té cadascun d'ells: fred, calent, humit o sec, i en quin grau ho és, seguint la doctrina d'Arnau de Vilanova, mestre a Montpeller (9).

Per tant, deixarem de banda aquests capítols i ens centrarem en els II, IV, V, VI, i VII.

Començarem pel IV, que parla de medicaments en general, i hem cregut convenient estudiar-lo primer, abans que els altres. Porta per títol «De les operacions i artificis de preparar els medicaments e ajudes que seran bons en art de cirurgia».

L'autor diu en primer lloc que és necessari que els metges, i majorment els cirurgians, sàpiguen trobar, compondre i administrar els medicaments als malalts, perquè moltes vegades poden trobar-se en llocs on no hi ha apotecaris o "speciaris" i que si n'hi ha no són bons i són tan pobres que no poden comprar les coses apropiades. Per tant, convé que coneguin les medicines simples i compostes, segons ensenya Galèn i Aliabbas. També cita algunes operacions que es deuen dur a terme abans d'utilitzar els simples, i acaba dient que si han de preparar medicines compostes segueixin les obres de Joan de Sant Amant i Esteve Arnau de Montpeller.

Finalment descriu determinades formes medicamentoses, tals com olis, unguents, emplastres, pultes i cataplasmes, i embrocacions, explicant la manera com deuen realitzar-se algunes d'elles. També cita que hi ha altres preparats: ajudes, aigües destil·lades usades per embellir, sinapismes i untures, els quals es prescriuen i s'elaboren, més per desig del malalt, que no per una veritable necessitat.

Els capítols II, V, VI, i VII tracten de les medicines apropiades pels diversos mals que allí se citen.

La segona part és molt més curta i conté vuit capítols dedicats a «Medicaments particulars e apropiats als membres»

S'han realitzat uns esquemes de cadascun dels capítols, centrant el treball tan sols en els medicaments, deixant de banda tota la part mèdica, teòrica i pràctica, que exposa l'autor, i s'han comptabilitzat les receptes de medicines simples i compostes indicades per a cada forma d'actuar davant un determinat mal.

PRIMERA PART

Capitol II DE MEDECINES DIGERINTS E PURGANTS LES HUMORS E DE VOMIT E DE CLISTERI E SUPOSITORIS

MEDECINES PURGANT LES HUMORS

Medecines evacuants la còlera	simples	12
	compostes	4
Medecines evacuants la fleuma	simples	5
	compostes	6
Medecines evacuants la malenconia	simples	6
	compostes	7
Medecines evacuants humors aygosos	simples	4
	compostes	3
Medecines laxatives	simples	10
	compostes	2
Medecines digerint la fleuma	simples	--
	compostes	3
Medecines digerint la malenconia	simples	10
	compostes	3
VOMITIUS	simples	7
	compostos	1
CLISTERIS	Mollificatius	1
	Mundificatius	1
	Constrictius	1
SUPOSITORIS		3

CAPITOL .V. DE MEDICAMENTS LOCALS DE APOSTEMES, EN LO QUAL SERA TRACTAT DE MEDECINES REPERCUSSIVES, E ATRACTIVES, E ENCARA DE RESOLUTIVES. E MUNDIFICATIVES, ENCARA ABSTERSIVAS, E LAVATIVAS, CONSEQUENTMENT DE DOLORS SEDATIVAS

MEDECINES REPERCUSSIVES

Refrenatives	simples	9
Opilatives	simples	4
Confortatives	simples	12
Repercussiva fredes	simples	21
propriament dites caldes	simples	6
	compostes	4

MEDECINES ATRACTIVES	simples	27
	compostes	2

MEDECINES RESOLUTIVES	simples	30
	compostes	2

MEDECINES MOLLIFICATIVES	simples	22
	compostes	5

MEDECINES MADURATIVES	simples	16
	compostes	4

MEDECINES MUNDIFICATIVES	simples	14
	compostes	11

MEDECINES ASSUATIVES DE DOLOR	simples	5
	compostes	5

MEDECINES ASSUATIVES DE DOLOR STUPEFAENTS		
	simples	5
	compostes	2

* Diu l'autor en aquest punt: " que quan la dolor no pot ser assuavada millor és enduir alguna cosa de prenatge a corregir, que no iquir morir lo pacient per dolor e lavors cové passar a les coses assuavatives stupefaents, les quals no pos verament".

**CAPITOL VI DE MEDICAMENTS LOCALS DE NAFRES E ULCERES,
EN LO QUAL SERA TRACTAT DE MEDECINES RESTRENYENT LA
SANCH, MEDECINES ENCARNATIVES E DE CONSOLIDATIVES E
MADURATIVES, CAUSTICAS E CORROSIVES**

MEDECINES STRENYENTS LA SANCH

Reprement la acuitat	simples	10
Aiustant forats de les venes	simples	9
Conglutinant e opilant porositats	simples	7
Desseca, crema o edureix scara	simples	4
	compostes	5

MEDECINES ENCARNATIVES

Eixuga e spesseix la humitat entre superfícies de nafres	simples	15
	compostes	11

MEDECINES REGENERATIVES

Fan mundar la sanch de la nafra en carn fortes	simples flaques	6
		6
	plus f.	9
	compostes	12

MEDECINES CICATRITZANTS

Per a sí propiament	simples	9
---------------------	---------	---

E SEGELLATIVES

Per accident		3
Per coses freturants de mordicació		7
	compostes	10

MEDECINES CORROSSIVES E

Corrosives simples		5
--------------------	--	---

PUTREFACTIVES E CAUSTIQUES

compostes		7
Putrefactives	simples	3
	compostes	1
Càustiques	simples	7
	compostes	1

CAPITOL VII. DE MEDECINES DE FRACTURES E DESLOGACIONS

MEDECINES CONTRASTANTS E VEDANTS

APOSTEMACIO	simples	3
MEDICINES GLUTINATIVES	compostes	2
MEDECINES CONFORTATIVES	compostes	6
MEDECINES REMOLLINT LA DURESA QUE ROMAN APRES LA RESTAURACIO	composta	3

SEGONA PART

CAPITOL I DE LES AIUDES PROPIES DEL CAP E DE LES PARTS D'AQUELL

NAFRES DEL CAP	composta	6
TINYA	composta	1
ALLOPICIA	composta	1

CAPITOL II DE LES AIUDES DE LES MALALTIES DE LA FAÇ E PARS D'AQUELLA

CARA	composta	4
ULLS	composta	6
NARILS	composta	1
ORELLES	composta	2
DENTS	composta	2
GENIVES	composta	2

CAPITOL III DE LES AIUDES DELS BOCIS DEL COLL

composta	3
----------	---

CAPITOL IIII DE LES AIUDES DELS MUSCLES E DEL DORS

DOLORS DELS HUMERS O MUSCLOS E DE LES SPALLES

composta	2
----------	---

CIRAGRA DE LES MANS	composta	1
---------------------	----------	---

CAPITOL V DE LES AIUDES DELS PITS

SUATORI	composta	1
NAFRES DE PART DE DINTRE	composta	1

CAPITOL VI DE LES AIUDES DEL VENTRE

PER TORÇONS	composta	1
PER OFFENCIONS E ENCONTRANS E CAHIMENTS	composta	1
PELS PITS	composta	1
YDROPIA	composta	1
DOLOR DE RONYONS E DE LA VEXIGA	composta	2
DIABEDITA	composta	1
PER LA PEDRA	composta	1

CAPITOL VII. DE LES AIUDES DE LES VERGONYES E PARTS D'AQUELLES

DOLOR DE LA VERGA	composta	1
ULCERES DE LA VERGA	compostes	3
INFLADURA DE TESTICOLS	compostes	1
RUPTURA	composta	3
EMORROYDES	composta	4

CAPITOL VIII. DE LES AIUDES DE LES CUXES E PARTS IUSANES

DESINFLANT CAMES E CUIXES E PEUS	COMPOSTA	2
----------------------------------	----------	---

En els capítols II, V, VI i VII de la primera part, l'autor en cada apartat, cita en primer lloc les medicines simples, i després diu que, quan aquestes no surten efecte, cal passar a les compostes, que deuen tenir com a base les simples ja esmentades.

A la segona part, no es troba cap medicina simple, tan sols menciona receptes de medicines compostes, apropiades pel tractament d'una sèrie de mals que es poden donar en les diferents parts del cos humà que menciona l'autor.

Per conèixer quins eren els simples utilitzats en les receptes de cirurgia s'ha fet un buidat del text, realitzant una fitxa de cadascun d'ells, tan si es troba com a medicina simple, com si forma part d'una de composta. A partir de les fitxes, s'ha realitzat el llistat que es dona al final del present treball.

Quan l'autor cita un simple com a remei per determinat mal, el seu nom està escrit en català. En canvi, en les receptes compostes, com que la majoria d'elles estan escrites en llatí, els noms dels simples es troben en llatí.

Comptabilitzats els simples, resulten ser 376, un nombre més petit que els del "Nuovo Receptario composto.." editat a Florència l'any 1498 (503) i als de la primera Concòrdia de Barcelona, del 1511 (451)(10). Aquesta xifra és bastant elevada si es té en compte que tan sols corresponen a la formulació de 190 receptes, la majoria d'ús extern, i més gran que la dels simples que cita en el capítol VIII de la primera part, (257).

Per estudiar les medicines compostes s'ha fet un esquema-resum de les que es troben als capítols de la primera i segona part de l'Antidotari. Se separen per la forma d'administració: interna o externa, i finalment es totalitza el número de receptes.

PRIMERA PART

CAPITOL	NUM.MED.US INTERN	NUM.MED.US EXTERN	TOTAL MED.COMP
II	39	0	39
V	3	32	35
VI	0	46	46
VII	0	11	11
TOTAL PRIMERA PART	42	89	131

SEGONA PART

CAPITOL	NUM.MED.US INTERN	NUM.MED.US EXTERN	TOTAL MED. COMP.
I	1	7	8
II	0	20	20
III	0	3	3
III	0	3	3
V	2	0	2
VI	3	6	9
VII	1	11	12
VIII	0	2	2
TOTAL SEGONA PART			
	7	52	59
TOTAL EN L'ANTIDOTARI			
	49	141	190

A continuació es presenta un quadre de les formes galèniques que es troben en aquest Antidotari i del nombre de receptes de cada forma, separant-les en dues columnes: ús intern i ús extern.

PRIMERA PART

US INTERN

ABEURATGE, BEVENDA	2
CLISTERIS	3
DECUITS	2
ELECTUARIS	18
PINDOLES	2
POLVORES	2
SUPOSITORIS	3
TROCISCS	1
VOMITIUS	1
XAROPS	9
TOTAL	43

SEGONA PART

US INTERN

ABEURATGES	4
AIGÜES DESTIL·LADES	3
ELECTUARIS	1
POCIONS	1
POLVORES	1
SUPOSITORIS	1
TOTAL	11

US EXTERN

CATAPLASMES, PULTES, EPITIMA	2
COL·LIRIS	2
COLUTORI	1
DECUITS	2
EMPLASTRES	38
LLETS	2
PASTES	3
POLVORES	6
SPARADRAP	1
TROCISCS	2
UNGÜENTS	35
TOTAL	94

US EXTERN

AIGÜES DESTIL·LADES	4
CATAPLASMES	1
COL·LIRIS	3
DECOCCIO	4
EMPLASTRES	16
FUMIGACIO	1
LLET	1
OLIS	3
UNGÜENTS	9
TOTAL	42

CONCLUSIONS

- Aquest Antidotari, que l'autor situa al final de l'obra, és un compendi de les receptes per a guarir o alleujar determinats mals.

Es una novetat enfront a altres obres d'aquest tipus, per exemple la de Pere d'Argelata, on les receptes estan disseminades per tots els capítols de l'obra.

- No està estructurat com altres Antidotaris on les receptes es troben per ordre alfabètic o per formes galèniques, sinó segons les dolències que tracten de curar. Quan exposa aquestes dolències dona les medicines apropiades per cadascuna d'elles. Estructuració pràctica de cara als cirurgians per a trobar en cada cas els medicaments adequats.

- Hi ha unes connotacions de prudència a l'hora d'aplicar les medicines. Diu que per guarir els diversos mals, sempre es deu començar utilitzant medicines simples; solament quan aquestes no actuen, cal passar a les compostes, partint sempre dels diversos simples citats com adequats per a un determinat mal.

També a l'hora de citar certes medicines, com poden ser calmants de dolor o bé alguns purgants, diu que és més qüestió dels físics i metges indicar quan s'han d'utilitzar.

- S'hi han comptabilitzat 376 simples que poden ser utilitzats sols, com medicines simples, o bé formar part de medicines compostes. El seu nombre és inferior als que es troben citats al "Nuovo Receptario..." editat a Florència l'any 1498 i a la Concòrdia de Barcelona de 1511. Tenint en compte el nombre de receptes que es troben en aquest Antidotari és menor que en aquestes obres citades, podem dir que s'utilitzaven gran varietat de simples.

- Hi ha simples, en aquest Antidotari, que se citen al "Nuovo Receptario.." i que en canvi no entren a formar part de cap recepta de la Concòrdia, com poden ser totes les femtes que en el "Nuovo Receptario.." formen part dels simples que deuen ser presents a les apotecaries.

- De medicines compostes n'hi ha 54 d'ús intern i 136 d'ús extern, en total 190 repartides entre les dues parts de què consta aquest Antidotari.

- Les receptes de medicines pertanyen a formes galèniques molt diverses, predominant les d'ús extern, i dintre d'aquestes, l'emplastre és la que més vegades es repeteix, seguida de l'ungüent, segons es pot observar a les respectives taules.

- Les fonts d'aquestes receptes es poden dividir en dos grups. El primer seria el de les obres dels mestres clàssics, en primer lloc, i del que hi ha més referències

és Galèn, després Mesué, Rasis, Avicenna, etc. D'aquests autors inclús fins i tot en cita l'obra, i a vegades, el llibre o capítol d'on s'ha copiat la recepta. El segon grup de fonts són els mestres coetanis o antecessors de l'autor, cal destacar els que exerciren la docència a Montpeller, entre els quals es troben Arnau de Vilanova i Esteve Arnau i també els italians, entre ells Lanfranch, Thederich i Brun.

- Seguint el text es pot observar que moltes d'aquestes receptes, de les quals se'n dona el nom, són citades com extretes de diversos autors, els quals les van modificant per millorar-les. L'autor a vegades diu que ell també les utilitza, i hi aporta la seva experiència personal. Aquesta pràctica generalitzada és la que conduiria, en els segles XV i XVI a una gran confusió al moment d'elaborar les medicines. Per paliar aquesta degradació, que a la llarga provocà el descrèdit de metges i apotecaris, es cregué necessari unificar la formulació i naixeren receptoris obligatoris per determinats llocs, com varen ser primerament a Florència en 1492, el "Nuovo Receptario.." i a Barcelona la "Concordie Apothecariorum Barchinone.." en 1511.

Com epíleg cal dir que 42 receptes que se citen en aquest Antidotari també estan incloses en la selecció que es féu en editar la Concòrdia de 1511, en canvi al "Nuovo Receptario.." florentí de 1498 n'hi ha molt poques, cosa que indica que l'obra de Guy de Chauliach no tingué gran influència a Itàlia i en canvi fou obra de molta difusió al Principat de Catalunya, en especial a la seva capital, Barcelona.

La Farmacopea Catalana, recopilada i editada per Joan d'Alòs, protometge de Catalunya, l'any 1686 encara en cita 28.

A la segona edició de la "Pharmacopoea Matritensis" de l'any 1762, regnant Carles III, s'emprava encara com a simple medicinal els verms de terra i també s'hi troben receptes que, si bé tenen el mateix nom que les citades en aquest Antidotari com pot ser l'"Emplastrum contra rupturam" o l'"Emplastrum de ranis" que tot i tenint el mateix nom, difereixen en els simples que entren en la seva composició i també en els pesos d'aquests esmentats simples.

L'única recepta que ha resistit el pas del temps i que ha arribat fins al segle XX, ha estat l'emplastre anomenat "Diaquilon" que encara cita la vuitena edició de la Farmacopea Espanyola de l'any 1930, vigent fins el 1954, i que fa pocs anys encara es demanava a les farmàcies com a resolutiu enfront furúnculs.

LLISTAT DELS SIMPLES QUE ES TROBEN CITATS A L'ANTIDOTARI
(1)

1. En realitzar aquest llistat, s'ha pres com norma ordenar els simples alfabèticament pel nom llatí. Quan es troba citat en els dos idiomes, s'ha posat al costat del nom llatí, el seu equivalent en català. Si solament es troba citat en català, com que són pocs, s'ha seguit l'ordre alfabètic esmentat però destacant aquest nom amb un asterisc i lletra cursiva.

A	Anetum	Berberis
Absincus	Antimonium ustum	Betonica
Abrotamus	Apium	Blacca bisantia
Acassia agresta	Aqua Casei*	
Acetum	Argentum sericum	
Acetosa	Argentum vivum	Bleda
*	*	Bolus Armenicus
	Argila	Borrago
Acònit	Aristoloquia	Branca ursina
Acorum	Armoniach	Bretonica
Adiantum	*	Brionia
Adsantos		Bruscus
Affrodillum	Arsenic	Bugia
Agresta	Assafetida	Buglosa
Albabac, lacerta	Aspaltum	*
Albontin, terebentine	Assungia, cepum	C
Alcarahula	*	
Altea		Cals
*	Greix anatina, anserina,	Camedreos
	arietini, asinina, *bou	Camphora
All	*gallina, hircini, *ochoa,	Camomilla
	porcina, marmotanae,	Canna
*Almolls	taxonis, ursi, vituli,	Cannabis
	Auricula muris	*
Aloen	Auripigmentum	
*	Azarum	Cantàrides
Alum de rocha	B	Capilis veneris
Ameos	Balaustia	Cardamomus
Amidum	Baucia	Cartamus
Amigdala dulcis	Baurach rubei	Carvum
Amigdala amara	Bdellium	Cassia fistla
Anacardus	Bedeguar	Cassia lignea

Castori	Crassula	F
Cathima	Creticum	
Cauda equina	Crocus	Fanciola
Ceba	Cripatura furfuris	*
Celidonia	Cucumer agrestis	
*	*	Farigola
		*Faves
Celiandre	Cuyro de bou de velles	*Fel
Centaurea maior	soles cremat	Feniculum
Centaurea minor	Cuminum, comí	*FARina volàtil de molí
*	*	*Femtes, cabrenca de colomas, gall, homes, ocha, porchs, rates
		*Fenugrec
Centinodi	Cuparos	Ficus
Centrigallum	Curcuma	Flamula
Cera	Cuscuta	Flos eris
Cerusa	*	Fraxinus
*		Fumus terrae
	D	Furfur
Cerves		
Ceterach	Dactilim	
Ciclamine	Diagridum	
Cicorea	Diptammus	
*	Dragagantus	
		G
Cigró	Dragoneta	
Cimolea	*	Galbanus
Cinamomum		*
Ciperus	E	
*		Galles
	Ebul	Gallitricum, *tàrrec
Ciprés	Hematites, ematites	Gariofil
Citonia	Endivia	*Genciana
Citrullus	Enula campana	Gypsum
Citrus	Epithimus	*
*	Es ustum	
	*	Glans
Col		Glutinis alhauí
Colophonia	Escamonea	Gramma
Coloquintida	Espina egipciaca	Grana del paradís
Consolida maior	Esula	Granata
Consolida minor	*	*
Corallium rubeum		
*	Euforbi	Grills cremats
	*Eufrasia	Gumma arabica
Cost		

H	*Let de vaca Levistic	Mirabolans citrins emblics kebuls
Herba de cornum cervi		
Herba sarracena	Licium	*Mirra
Herba gracia Dei	Limaceas Lingua canis Liquiricia, regalica Litargirium	*Molla de pa blanc dura *Moraduix Morus, lacti arboris Mumia *Murta
I		
Ypericon	Lupinus, llobins	
Ipocistidus	Lupulus	
Yreoa		N
*Ysop	*Llinet, grana	
Ysopus humidus		*Nap
Iuiuba		*Nasturci
	M	*Nenufar
J	Macrisilva	*Nespla
	*Magranes	*Nitre, escuma
Jusquiamus	*Malva *Mandragora *Manna granat *Mantega	O
L		
Lac mulieris	Maratrum	*Oli antich, d'atmelles, anet, ben, camomilla, cost, ginebra, irini, laurini, liiri, muiol d'ous, muscellini, nardini, olives, papaver
Lacerte viridis aduste	Marcasita	
Lacte titimalis	Margarita	
Lactuca	*	
*		
Lana sutza	Mastic	Olibanus
*Lana cardada	*Medulla, moll bovina de cervol de porch de vadell	*Opi
*Lanceolata		*Or val
*Lapassa	*Mel	*Ordi, aigua
Lapdanus		Origanum
Lapis calaminaris	Melangiane	Orobus
Lapis lazuli	*	*Ortiga
Lapis sanguinarius	Melilot	Osmunda
Lapis spuma maris	Melonum	Ossis cipia
	Melissa	*Ous, blanch muiol vitellum
*Lavat agre	Menta	
*Lengua bovina	Mille folium	
*Lentige d'aygua	*	
*Let de cabra		

P	Rosa	Stafissagria
*Palma	Rostrum porcinum	*Sticadors
Panis cuculi, festaqui	*Roure	*Stofa
Papaver	Rubae	Storax
*Paritaria		*Sucre candi
*Pell de moltó	S	Sulfuris vivi Sumac
*Pèls de llebre,	Saffonum	T
Pcremats	*Sal	Talpa combusta
Pentafolion	*Sal gemma	*Tamarind
*Pereres, fulles	Salix	TAnacetum
*Pèrsida	*Sambuc	Tàpera
Petro	Sanabar	Tapsus barbatus
Pilosella	Sanamunda	Tartarum calcinatum
Pimpinella	Sandalis	Terra sigillata
Pinus	*Sanixons	*Tribol vert
Piper album	*Sanch de dragó	*Turbit
nigrum, pebre	Sanguifuga adusta	Thus masculus
*Piretre	*Sanch humana	
Pix greca	Saturegia	U
Pix navalis	Savina	
*Plantatge	Scariola	*Ulm, escroça
Plumbum ustum	Scolopendria	*Ull d'abre
Polipodium	Scoria ferri	Umbilicus veneris
Politricum	Scorfularia	
Polium	Sebesten	V
*Pols de molí,	*Seda crua	
d'ordi cremat	*Sements fredes	
Ponfiligos, tutia	majors i menors	
	*Sempreviva	
*Porro	Sen, *sen	*Valeriana
Portulaca	*Serapi	Verbena
*Pruna	Sinoca?	Vermes terrestres, ustum
*Psidia, grana	*Solatre fred	Vermicula
*Psidia, mucillatge	Sordicies alveorum, capsia	*Vi blanc, roig, acetós
Pulegium	*Sore de let	Viola
	de cabra, d'ovella	Violaria
R	Sparagus	Virga pastoris
	Spelta	Viride eris
*Ranes cremades	Spica	Visci quercini
Rasine sicce,	Spongia combusta	Vitis, foliae
idest colofonie	*Spuma de vidre	*Vitriol
*Realgar	Squilla	
*Reubarber	Squinancium	

X

Xilobalsami

Z

Zinziber

NOTES

1. GUY DE CHAULIACH va estudiar medicina a Montpeller. Passà a Avinyó al servei del Papa Climent VI, on en 1340 va contraure la pesta, i descriu aquesta malaltia al seu llibre de cirurgia que acabà a Avinyó l'any 1363.

2. CARDONER I PLANAS, A. Història de la Medicina a la Corona d'Aragó. Ed.Scientia Barcelona (1973). p. 43. BARCIA GOYANES, J. JOSE. "¿En qué lengua fué escrita la "Chirurgia Magna?". Medicina Española, t. 81 I-II (1982) p. 58, sosté la tesi de que fou escrita en català.

3. CALBET I CAMARASA, J.M. , CORBELLA I CORBELLA, J. Diccionari biogràfic de Metges Catalans. Barcelona (Fund. S. Vives Casajuana - Seminari Pere Mata) 1981-1983, 3 vols.

4. A Barcelona es troben dos exemplars d'aquesta obra, un a la B.C. i l'altre, en més mal estat de conservació a la B.U.B. S'ha treballat sobre el llibre original i fotocòpia de microfilm cedida per la B.C.

5. NICAISE, E. La "Grande chirurgie de Guy de Chauliach" avec des notes, une introduction etc. Felix Alcan, Paris (1890)

VALLRIBERA I PUIG, P. L'obra mèdica catalana de dos cirurgians del 1700, Antoni de Borja i Carles Pallejà, p. 34-39 Barcelona, P.P.U. (1987)

VALLRIBERA I PUIG, P. "Nous comentaris sobre l'edició catalana de la Cirurgia de Guy de Chauliach". Gimbernat, vol.XIV (**) (1990), pp. 303-307.

6. A l'Edat Mitjana, es donava el nom d'Antidotari a un recull de receptes de les quals se n'explicava la provenença, propietats curatives enfront determinades malalties, fórmula, manera de realitzar-la i dosis. Podien trobar-se dins el "corpus" d'una obra de més envergadura, com el de Mesué i Avicenna, o bé constituir una obra independent com el de Nicola Salernità o "Parvum". N'hi havia d'anònims, per exemple els inclosos en el còdex 234 de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Tortosa.

7. Gilibertus Anglicus, autor d'una obra de recopilació mèdica, fou canceller de l'Escola de Medicina de Montpeller.

8. PETRUS YSPANICUS, la seva obra "Thesaurus Pauperum", que és un recull de receptes de medicina, tingué molta difusió manuscrita durant tota l'Edat Mitjana i se'n feren edicions fins als segles XVI i XVII, algunes d'elles ja molt corruptes. Fou nomenat papa amb el nom de Joan XXI (1277-1280).

9. ARNAU DE VILANOVA. Entre moltes altres obres, va escriure un tractat sobre "De graduationibus medicinarum aphorismi" i traduí de l'àrab al llatí l'obra de Al-Kindi, que titulà "De medicinarum compositarum gradibus". Fou mestre a Montpeller a finals del segle XII.

10. DUCH I TORNER, M.M. "Aproximació a "Concordie Apothecariorum Barchinone, Barchinone MDXI" Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, (1992).